

Analýza fokusních skupin se vzdělavateli

Zpracoval: Milan Hrubeš

Cíl projektu:

...zamyslet se nad tím, které vlastnosti jsou podle vzdělavatelů i rodičů zásadní pro život dětí a mladých lidí na sociálních sítích a které je současně možné podpořit ve škole. Jak se to děje a co je ještě možné?

Výzkumné otázky:

- Jaké jsou vlastnosti, které přispívají k respektování demokratické kultury na sociálních sítích?
- Jak tyto vlastnosti rozvíjet?

Zjištění:

1) Z hlediska komunikace a chování žáků a studentů na sociálních sítích, či na internetu obecně je klíčové to, jak vzdělavatelé vnímají prostředí sítě. V první řadě je třeba říci, že si vzdělavatelé uvědomují, že neví, případně nerozumí tomu, jak mladí lidé vnímají sociální sítě, jak se na nich orientují a jak v jejich rámci komunikují.

„Si myslím, že chybí a hodně by pomohl i to propojení těch světů. Jako jednak těch učitelů a mladejch lidí, kde podle mě dochází k nějakému odcizení v tom smyslu, že prostě fakt moc nerozumíme, ani já nerozumím tomu, jako „youtubeřině“ a tak“ (FG 2).

V průběhu obou focusek se tento problém neustále vynořoval. To, co tedy vzdělavatelé zmiňují v souvislosti s komunikací žáků a studentů na sociálních sítích, je to, že se jedná o jejich domněnky. Ty kontinuálně sami zpochybňují – tento problém je vnímán jako klíčový pro tvorbu jakéhokoliv výukového materiálu či výukového programu. To je velmi důležité z hlediska dalších závěrů, neboť má-li být jakákoliv výuka k demokratické formě komunikace efektivní, musíme nejdříve pochopit, jak mladí sociální sítě využívají, za jakým účelem a s jakým očekáváním, tj. jaké cíle sledují.

„...že tady existuje nějaká jiná realita jiný svět, kterému my se snažíme dát pravidla. Jenže my jsme lidé, kteří do toho světa dost často nepatří, máme tendenci - a já to vnímám v oblasti mediální pedagogiky, které se věnuji a její součástí je i rozvoj digitální gramotnosti- že ten koncept mediální výchovy jak je postavený v RVP tak je hodně normativní. Direktivní, říká co si děti a mládež mají myslet o těch a těch médiích a jak mají vyhodnocovat mediální hoaxy a jak jim mají rozumět. Ale neptají se, jak skutečně tomu ty děti rozumí a s tím já se snažím ve své pedagogické praxi bojovat tak, že pro mě je důležité. Rozumět té mediální zkušenosti těch dětí -p protože já spíš pracuju s dospělými - tak těch mladých lidí abych mohl pochopit, proč ty sociální sítě využívají. A co na nich vlastně hledají a to by se pro nás mělo stát základem pro nějakou diskusi o rozvíjení nejenom vědomí o povaze médií u dětí, ale i u dospělých“ (FG 2).

Toto pochopení je navíc ztíženo tím, že existuje vícero druhů sociálních sítí, které dle vzdělavatelů vyžadují odlišný způsob komunikace a jednání.

„Protože spousta komunikací, jak zmiňoval Adam, probíhá v uzavřených skupinách, které nejsou vidět. Spousta komunikace probíhá na chatech, kde se domlouvá cokoliv. Spousta komunikace probíhá na Facebooku ale jsou lidé, kteří Facebook opouštějí a u generace 18-20 je ten útlum naprosto zřetelný. Jsou nové sítě, Snapchat a Twitter začíná být v některých kruzích populární, mezi mladými lidmi mnohem víc. Existuje taková spousta forem toho vyjadřování, že se to nedá paušalizovat do jednoho konceptu“ (FG 1).

„Chtěl jsem k tomuhle přihodit ještě dvě věci, které mě napadly: a to že se možná bavíme o sociálních sítích, ale existuje spousta dalších platform, kde mladí lidé komunikují jako například počítačové hry nebo Pokémon Go. Tam té komunikace taky probíhá spoustu, i když to třeba není tolik vidět. Nebo třeba World of Warcraft“ (FG 1).

- 2) Ve stejné míře se objevují dvě tvrzení: realita a virtuální prostor (sociální média) jsou jedno a to samé, resp. pro žáky a studenty není rozdíl mezi realitou (co je realita?) a prostředím sociálních médií.

„I když já mám taky dojem, jak říkal Dan, že oni to vlastně už moc nerozlišují. Jestli je to sociální síť nebo jestli to je reálný život. Prostě, že už jsou v tom jak ryba ve vodě, že na tom prostě vyrostli od malička, takže to vlastně možná pro ně není střídání prostředí. Je to jenom prolínání“ (FG 2).

Druhé tvrzení obhajuje, že mezi realitou a virtuální realitou je rozdíl, který nějakým způsobem reflektují i žáci a studenti.

„Já tedy, bych chtěl říct, že ti, kdo se pohybují v tom virtuálním světě, jsou přece taky lidi že? Jsou to ti stejní lidé, se kterými my pracujeme v tom reálném světě. A já bych to moc neodděloval, jestli virtuální nebo reálný, prostě i virtuální svět je realitou naší reality když to tak řeknu“ (FG 1).

Při rozvíjení tohoto tématu, se ale diskuse vždy stáčí do roviny významnosti sociálního kontextu, tj. v jaké společnosti se běžně vyskytují. Zvláštní důraz byl kladen na roli a vliv rodin.

„...druhá věc je, že záleží na té sociální skupině, ve které vyrůstají, na té rodině ve které jsou, a já se teď pohybuju v prostředí, kde to zázemí je pro ně hodně silné“ (FG 2).

Tento vliv je však mimo dosah vzdělavatelů. Jedinou institucí, která do určité míry může rodině „konkurovat“ je škola.

„Takže si myslím, že by jako pomohlo, kdyby tam byl čas pro to se jako společně potkávat a mluvit spolu. A aby tam prostě byla třeba hodinová pauza na oběd, kdy oni si sednou společně a sní třeba ten oběd společně jako offline. To je fajn, ať si klidně ukazují ty svoje skupiny, kde jsou členy nebo co. Jako cokoli jo (smích). Jako, že kdyby tam došlo k nějakému blízkému sblížení. Tak si myslím, že v tom bych viděla potenciál pro ty školy. Možnost pro změnu, která pak může pomoci kultivovat“ (FG 2).

Zde je však klíčová otázka, jakou roli (nejen) škola sehraje: Žádoucí je, aby byla partnerskou institucí, která rozumí žákům, chápe, jak studenti na sociálních sítích participují, ale především partnersky s žáky sociální média diskutuje.

„My s tímto konceptem partnerství musíme pracovat v rámci naší práce, u nás je to základ, partnerský přístup: Beru tě takového, jaký jsi, zajímáš mě ty a zajímají mě tvoje názory. A ve chvíli kdy to... a možná se tam projektuje to, jestli je ta autorita formální anebo neformální. Ve chvíli, kdy se zdá - a my autoritu formální nemáme, učitelé tu autoritu formální mají - ale když si to vezmu ze svého dětství i ze současnosti ze své praxe, tak ve chvíli, kdy se ten člověk stane neformální autoritou, tak ho ten mladý člověk vnímá, vnímá jeho názory a je schopen nějaké věci přijmout dostávají se víc do partnerského dialogu. Partnerský dialog ale neznamená kamarádký dialog“ (FG 1).

Jako velmi důležité se ukázalo, že pravidla („klasických“) diskusí chápou vzdělavatelé jako pravidla „dospělých“ (rozdílení my x oni). Otázku, kterou si vzdělavatelé kladou, je, zda je vhodné „naše“ pravidla aplikovat i na internet – komunikaci v rámci sociálních sítí (toto je konstruováno i na

základě definice standardní reakce, která spočívá právě na demokratických pravidlech, standardní reakce je však definována vzdělavateli, tj. jsou to oni, kteří tento způsob jednání považují za standard a nikoliv studenti).

„Teď je to už trochu jinak, my se to snažíme pochopit, otázka je, jestli to jsme fakt schopni pochopit. Dřív byl reálný svět, našeho dětství našeho mládí, našeho dospívání. A pro nás byl internet nástrojem, pro ně je internet a virtuální realita další svět. A my se tady snažíme, jestli to dobře chápou, dát nějaká pravidla, kulturu do toho virtuálního světa. A souhlasím s Petrem, že tu kulturu do toho virtuálního světa budou moct přenášet, jenom když to budou umět z domova, z rodiny, ze školy a podobně“ (FG 1).

Tato otázka pramení z výše uvedeného, tj. z uvědomění si toho, že vzdělavatelé neví, případně nerozumí sociálním sítím tak, jak jim rozumí žáci a studenti, tj. jejich uživatelé z řad mladých.

„Ty pravidla tam můžeme zkoušet dávat násilně, ale ten prostor je tak velký tak specifický a tak rozmanitý a vlastně celosvětový. A podle mě se to nedá svázat. To vychází z toho reálného života, z reálných lidí a z těch jejich zkušeností. Z jejich kompetencí, z jejich dovedností. V podstatě se nám tu vytvořil druhý svět, o kterém nikdo nevěděl, co to udělá a co to znamená. A potom všem ujel vlak ohledně sociálních sítí komunikace a podobně. A my se to teď snažíme dohnat“ (FG 1).

Z vlastní zkušenosti však reflektují, že komunikace mladých na sociálních sítích vykazuje prvky demokratického chování především tehdy, když tato komunikace probíhá v rámci určité komunity. Tato komunita může být buď uzavřenou skupinou přátel, či např. nějakou organizací.

„Jedna je komunikace uvnitř nějaké komunity, a kde je to kvůli domlouvání, a kvůli nějaký organizaci, kvůli něčemu. A jsou v několika takových skupinách, kde prostě dneska je běžný, my jsme přišli ze školy domů a museli jsme jít do parku, kde jsme se každý den potkali. Oni si to domluví na netu. A tak tam mě přijde, že ta komunikace je velmi rychlá a přímá. A je, řekl bych, aj demokratická, kdy tam občas proletí nějaký vulgarismus. Tak je jako až bych řekl skoro až funkční“ (FG 2).

Pokud se jedná o organizaci, pak je většinou význačná nějakými specifickými hodnotami (např. skauti).

„Já bych chtěl navázat k těm komunitám, protože teďka tak nahlížím, byť jako neskaut, docela dlouho do nějakých debat právě na skautských médiích o, třeba i kontroverzních tématech. A tam byla moje zkušenost silná, že ta debata, diskuze jsou vlastně nějak jako kultivované a nějak jako demokratické. A navazují na sebe a je to až pozoruhodné pro mě. Ale nejsou třeba obsahově hlubší než většinová společnost. To vůbec. A ta forma je taková bez vulgarismů, bez tady těch nepříjemných věcí, které slyšíme občas. A uvažoval jsem dlouho, proč to tak je. A moje odpověď zatím je, že třeba to hnutí Junáka, těch 60 000 lidí tady, tak mají nějaký hodnotový rámec vlastně. To znamená, že ty jejich hodnoty jim nepovolují se tak ponořit do toho kanálu. Ale fakt, i když spolu nesouhlasí, ještě některé názory jsou děsivé, tak pořád je tam určitý standard. Že fakt se ještě zeptají na ten druhý názor. Nechají si to dovysvětlit. Třeba se nepochopí, ale je tam nějaká docela vysoká kultura. Asi těmi hodnotami, asi tou jejich trochu disciplínou a vůbec specifickým prostředím“ (FG 1).

- 3) K samotným výzkumným otázkám (krom výše uvedeného): Co se první otázky týče (jaké jsou vlastnosti/faktory, které přispívají k respektování demokratické kultury na sociálních sítích) pak jsou tyto vlastnosti odvozeny z povahy porozumění vzdělavatelů tomu, co je demokratická diskuze, resp. z již předešlých dvou odstavců. V první řadě jde o prostředí, které je primárním činitelem. Zde je reflektováno to, že realita a virtuální realita jsou vzdělavateli převážně považovány za totožné, resp. nikoliv jako „dva různé světy“.

„Já si přes všechny rozdíly mez virtuální a reálnou komunikací myslím, že ty atributy nebo ty kompetence, které k tomu potřebujeme, nejsou nějak extra rozdílný“ (FG 2).

„Pojďme si říct, jak jsme se bavili tady, jak jsme se bavili virtuálně, co nám to dalo“ a takhle. Ale jenom to, že prostě se se studenty trénuje způsob, prostě živá komunikace založená na naslouchání a argumentech a prostě férové diskuzi živé, tak je velký přínos ke kompetencím v tom virtuálním světě. Protože prostě ty děcka dnešní doby, ty malý děcka, to nerozlišují. Pro ně je ten virtuální svět

#COMPETENCES

součástí jejich života. Přírozenou součástí. Vyrůstají v něm. Takže, když se učí diskutovat online, je offline jako férově tak si to do toho svého života přinesou.“ (FG 2).

Velmi tedy záleží na sociálním prostředí žáků a studentů a na jejich hodnotách (hodnotách daného prostředí). Do toho však vstupují další faktory. Především je významný kontext takových diskusí. Vzdělavatelé hovoří převážně o tom, že diskuse žáků se primárně dotýkají záležitostí, které (dospělí) nepovažují za důležité (např. hudba).

„Málokdo, nedokážu odhadnout procento, asi nějaké malé procento se někdy někde vyjádřilo k něčemu, co k nim proteče skrze komunikační kanály. Co jim vyskočí na hlavní stránce - když se teď bavíme o Facebooku. Ale většinou je to tak, když už do toho skočí je to tak, že replikují názory, co slyšeli doma, od kamarádů a až potom co se - pokud jsou starší, komunikačně zdatnější nebo inteligenčně vyspělejší - tak si utváří nějaký vlastní názor. Ale ta základní báze je spíš jenom v partě za kamarády. Nějaký dobrý oceňování, muzika, hodně řeší muziku...“ (FG 1).

Do diskusí k (závažným) společenským diskusím nedochází. V tomto případě vzdělavatelé upozorňují na specifika internetu: rychlost a zároveň nevynutitelnost bezprostřední reakce, tak jak např. vyžaduje osobní kontakt.

„Já mám přímo osobní zkušenost, protože mám mladší sestru a právě mi přijde, že ona doma a s kamarády když je někde, tak komunikuje úplně jinak než na té sociální síti. Že ona když je s nima tak probírají vážná témata a tam ona nemůže nereagovat. Nemůže nechat "zobrazeno" a neodpovědět. Protože sedí přímo proti tomu člověku. Takže to opravdu rozebírají, dostanou se mnohem dál a něco vyřeší. A na tom Facebooku nebo na tom chatu mi přijde, že nejsou schopni nic vyřešit a když se jim nechce tak od toho odejdou a dělají, že si to nepřičetli. Je tam strašně jednoduchý přestat se vyjadřovat“ (FG 1).

Právě osobní kontakt, tj. přímá komunikace je pak považována za klíčový prvek jakéhokoliv tréninku k demokratické podobě komunikace a to i v rámci sociálních sítí (druhá výzkumná otázka: Jak tyto vlastnosti rozvíjet?).

„Tak, že by vlastně stačilo jenom to, když oni by se víc pořád cvičili nebo měli by podněty. Kdyby sami museli diskutovat v tom reálném životě jako v té reálné sociální interakci, ať se svými spolužáky, se sivejma kamarádama, nebo třeba se sivejma učiteľema. To už je jedno jako s kým. Jako asi hádka s rodičema není úplně to ideální. Ale když vedli nějakou substantivní debatu o něčem, tak tam je vlastně daleko těžší, tak rychle člověka poslat do háje a říct mu:“ Ty jsi idiot, s tebou se nebudu bavit“ tak jak to rychle jde na tom Facebooku“ (FG 2).

To, že jsou žáci konfrontováni s „živým“ protějškem, jež disponuje emocemi, mimikou, gesty apod. je důležité z hlediska doprovodných, avšak velmi významných složek komunikace. Důležité je právě to, že je třeba okamžitě reagovat k naprosto zcela konkrétnímu jedinci (opět konfrontace toho, co je skutečnost a virtuální realita).

„...je spousta lidí, která se vůči naší Facebookové stránce nějakým způsobem vymezuje. A my jsme se rozhodli se těm lidem ukázat, krom toho, že jim říkáme, že nás zajímá, co si myslí a oni to zpochybňují. Tak jsme se rozhodli oslovit několik z nich a setkali jsme se s nimi osobně a udělali jsme s nimi hloubkové rozhovory. A tam nastal ten zlom, a stalo se mi to i mimo rozhovory, že jakmile jsem ty lidi, kteří jsou velice sprostí, třeba vůči mě osobně, jsem potkal osobně, tak najednou ta komunikace byla naprosto jiná. Už jenom když jsme se viděli, tak tam byla určitá přátelskost, a když jsme se rozcházel tak jsme se rozcházel jako, ne že bychom byli kamarádi, ale bylo to velice přátelské. Ta situace byla úplně jiná, když jsme si viděli do očí a viděli jsme, že jsme skuteční lidé, kteří se na hodně věcech shodnou“ (FG 1).

K tomu je nutno přidat alespoň minimální znalost daného tématu. I ta se jeví jako důležitý faktor pro kritické zvážení dané komunikace a informací, které v rámci konkrétní diskuse zaznívají, neboť „diskuse“ nad (závažnými) společenskými otázkami je dle vzdělavatelů často redukována do udělování „lajků“. Ty v podstatě zastávají roli formulace argumentu.

„Já jsem vyzozorovala, že pro tu mládež jsou ty lajky opravdu zásadní a oni to strašně řeší. "Já mam tolik lajků" a "ten mi dal to". Taky se tolik nepouští do těch diskusí, tady souhlasím s kolegoľu. Taky si

#COMPETENCES

myslím, že se toho hodně bojím. A všimla jsem si, že jich se dotkne třeba i nějaký ten lajk. Oni už to vnímají úplně jinak, než tady tahle generace, co tady sedí. Já třeba vůbec lajky neřeším, ale pro ně je to zásadní věc. Jako "dívej a ten má tolik!" neřeší to jen u sebe ale i v tom okolí. A jak se teď rozšířila ta paleta, tak bych řekla, že se to nějak úplně vystupňovalo. Oni opravdu vyjadřují ten názor tady tím“ (FG 1).